

Urszula Pułczyńska-Kurek

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ORCID: 0000-0003-3157-7008

<https://doi.org/10.1563/9788374389969.10>

Interwencja kryzysowa w procedurze „Niebieskie Karty”, interdyscyplinarność działań – nowe wyzwania dla członków grup roboczych w czasie pandemii w kontekście podejmowanych działań na rzecz rodziny, w której występuje przemoc

Crisis Intervention in the “Blue Cards” Procedure, Interdisciplinarity of Action – New Challenges for Members of Working Groups in Times of Pandemic in the Context of Measures Taken for the Benefit of a Family in Which Violence Occurs

Abstract: During the pandemic, especially during the surge in the number of infections with the coronavirus – SARS-CoV-2 virus, the working rules of the staff of institutions providing sup-

port and assistance to families in crisis were changed. The time of the pandemic also forced a change in the way the 'Blue Cards' procedures were conducted, members of the working groups had to learn to work remotely, using electronic means of communication - telephone calls, videoconferences. Direct contact was only possible with a sanitary regime, in exceptional situations. Working group meetings started to take place remotely, with members connecting with each other and clients by telephone during meetings. Going out into the community was also reduced. However, interventions continued. The article shows that the Blue Cards procedure includes crisis intervention activities as well as interdisciplinary activities. The roles and tasks of the different members of the working groups undertaking intervention activities for families with violence during the pandemic are presented.

Keywords: family violence, crisis intervention, interdisciplinarity, interdisciplinary cooperation

Wstęp

Przemoc jest zjawiskiem społecznym. W rolę osoby doświadczającej przemocy bądź stosującej przemoc w rodzinie może wejść każdy, niezależnie od pozycji społecznej, zawodowej, wieku, płci. W myśl ustawy z dnia 25 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie art. 2, ust. 2, przemocą jest „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”¹. Osoby, w których rodzinach występuje przemoc, często doświadczają kryzysu.

¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 2 ust. 2. (Dz.U. z 2005 r., nr 180, poz. 1493)

Narzędziem wykorzystywanym do pracy z osobami, co do których istnieje podejrzenie, że doświadczają przemocy w rodzinie, oraz tymi, wobec których zachodzi podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, jest procedura „Niebieskie Karty”. Może ona zostać wszczęta przez przedstawiciela Policji, pracownika socjalnego, pracownika ochrony zdrowia, oświaty bądź przedstawiciela komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Jej celem jest zdiagnozowanie sytuacji rodziny i zatrzymanie przemocy w rodzinie². W ramach procedury powoływana jest grupa robocza – zespół specjalistów pracujących z rodziną i na jej rzecz, którzy dokonują diagnozy sytuacji rodziny oraz przyczyny występującej przemocy. Wraz ze stronami uzgadniają oni indywidualny plan pomocy rodzinie, monitorują sytuację bezpieczeństwa osób doświadczających przemocy w rodzinie. Wskazani wyżej specjaliści podejmując działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w swojej pracy wykorzystują elementy interwencji kryzysowej.

Pandemia koronawirusa nie zatrzymała występowania przemocy w rodzinie, a tym bardziej działań mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku. W okresie społecznej izolacji zaczęło dochodzić do powstawania i nasilania się napięć w rodzinie, co skutkowało coraz częstszym pojawianiem się przemocy³. W ostatnim czasie doszło jednak do zmiany funkcjonowania ośrodków pomocy społecznej, a tym samym do zmiany organizacji pracy grup roboczych, co ma znaczny wpływ na jakość pomocy świadczonej rodzinom. W pierwszej części artykułu przedstawiono zjawisko przemocy jako sytuacji kryzysowej, następnie omówiono interdyscyplinarność procedury „Niebieskie Karty”,

² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”.

³ M. Lawson, M.H. Piel, M. Simon, *Krzywdzenie dzieci podczas pandemii COVID-19 – wpływ utraty pracy przez rodziców na przemoc psychiczną i fizyczną wobec dzieci*, [on-line:] <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/download/806/655>, s. 146 – 20.03.2022. Podobnie: WHO, *COVID-19 and Violence Against Women What the Health Sector/System Can do, Violence Against Women Remains a Major Global Public Health and Women's Health Threat During Emergencies*, [on-line:] <chrome-extension://efaidnbmninnkpcjpcglefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.who.int%2Fproductivehealth%2Fpublications%2Femergencies%2FCOVID-19-VAW-full-text.pdf&clen=476345&chunk=true> – 20.03.2022.

a na końcu wskazano sposób realizacji procedur w trakcie pandemii. Artykuł sporządzono na podstawie przeglądu dotychczasowej literatury.

1. Przemoc w rodzinie jako sytuacja kryzysowa

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej: „Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej”⁴. Zgodnie ust. 3 wskazanego artykułu interwencja kryzysowa polega na udzieleniu „natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej”⁵, a jeżeli zajdzie taka potrzeba, to udzielane jest poradnictwo socjalne, prawne lub też w uzasadnionych sytuacjach schronienie na okres do trzech miesięcy⁶.

Monika Oliwa-Ciesielska wskazała, że kryzys występuje, gdy jednostki przeżywają trudności, które zakłócają ich prawidłowe funkcjonowanie. Przyczyną tego jest brak wystarczających środków zaradczych bądź umiejętności skorzystania z zasobów, stanowiących funkcje stabilizujące w życiu osoby. Kryzys jest brakiem równowagi wewnętrznej, który został wywołany trudnymi, krytycznymi wydarzeniami w życiu jednostki. To stan, w którym osoba nie może sobie poradzić, ponieważ zdarzenia te są emocjonalnie istotne dla osoby, często wymagają zmiany dotychczasowego sposobu funkcjonowania⁷.

Kryzys, który jest związany z występowaniem przemocy w rodzinie, to stan bardzo trudny dla osób, których on dotyczy. Ponieważ rodzina jest systemem wzajemnie oddziałujących na siebie elementów⁸, to wpływa on na wszystkich jej członków. Osoba doznająca przemocy w rodzinie bardzo często

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, art. 47 ust. 1 (Dz.U. 2021.0.2268).

⁵ Tamże, ust. 3.

⁶ Tamże.

⁷ M. Oliwa-Ciesielska, *Przemoc w rodzinie doświadczonej kryzysem*, „Teologia i Moralność”, Vol. 7, 2012, nr 1(11), s. 47.

⁸ M. Prajsner, *Rodzina dysfunkcyjna*, [on-line:] <chrome-extension://efaidnbmninnkpbpcapjpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fwww.sh188399.website.pl%2>

związana jest z osobą stosującą przemoc silną więzią, dlatego też – pomimo że odczuwa lęk, napięcie i cierpienie – może postrzegać osobę stosującą przemoc jako tę, która cierpi. Osoba, która stosuje przemoc w rodzinie, jest też świadkiem cierpienia osoby, która jej doświadcza. Członkowie rodziny, którzy są świadkami przemocy w rodzinie, pośrednio również jej doświadcniają, gdyż czują ból, lęk, bezradność, bierność i wstyd z powodu niemożności reakcji na krzywdę współdomownika⁹.

Sytuacja kryzysowa, jaką jest przemoc w rodzinie, naraża cały jej system na wzrost dezintegracji naturalnych zachowań przystosowawczych. Kiedy świadomość osoby i możliwość ułożenia logicznego planu działania zostają zdominowane przez fizyczny ból, lęk, długotrwały stres, zniewolenie, przeżywanie niezrozumiałych zachowań osoby stosującej przemoc, świadczy to o tym, że przemoc w rodzinie jest sytuacją kryzysową¹⁰. Dlatego też pierwsze działania służb, które w trakcie wykonywania swoich czynności służbowych pozyskują informację, że w rodzinie dochodzi do przemocy, opierają się na zapewnieniu bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy i osobom, które są zagrożone, i równoległe na udzieleniu wsparcia osobie w kryzysie. To dlatego tak ważna jest postawa i nastawienie osób podejmujących pierwsze działania, które są zgodne z zasadami interwencji kryzysowej, tj. mają charakter natychmiastowej pomocy, cechuje je dyspozycyjność przedstawiciela służb, duża intensywność kontaktów w krótkim okresie, relacja wsparcia społecznego, buforowanie, stawianie szybkiej i selekcyjnej diagnozy kryzysu, koncentracja na problemie centralnym, ochrona i wzmacnianie „ja” klienta, a także zastosowanie krótkoterminowych technik terapeutycznych¹¹.

Krzysztof Strzała wskazał na cele modelu interwencji kryzysowej skoncentrowanej na problemie przemocy w rodzinie. Jej zasadą jest „kierowanie się:

- bezpieczeństwem sytuacyjnym osób doświadczających przemocy;

Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F11%2Frodzina_dysfunkcyjna.pdf&cflen=80521&chunk=true – 20.03.2022.

⁹ M. Oliwa-Ciesielska, *Przemoc w rodzinie...*, s. 48.

¹⁰ Tamże.

¹¹ K. Strzała, *Interwencja kryzysowa w przypadkach przemocy w rodzinie*, [on-line:] chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fbrenk.pl%2Fmaterialy%2Fsystemy_opieki%2FK_Sarzala_interwencja_kryzysowa.pdf&cflen=114366&chunk=true – 20.03.2022.

- komfortem emocjonalnym poszkodowanych;
- zrozumieniem reaktywności objawów, które wynikają z mechanizmów rządzących przemocą – uwikłanie w «pułapkę psychologiczną», «sytuacyjną», «pułapkę lęku», «wyczoną bezradność» (...);
- dążeniem do aktywizacji i uruchomienia zasobów;
- przywracaniem poczucia kontroli, władzy i wpływu na swoje życie;
- przywracaniem poczucia bezpieczeństwa: udzielanie schronienia, odizolowanie od czynników urazowych, umożliwienie doświadczania bezpiecznego kontaktu¹².

Dopiero w trakcie lub bezpośrednio po udzieleniu osobie wsparcia jest wszczynana procedura „Niebieskie Karty”, w której w logiczny i uporządkowany sposób udziela się wsparcia osobom w kryzysie związanym z wystąpieniem przemocy w rodzinie.

2. Procedura „Niebieskie Karty” i jej interdyscyplinarność

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje poprzez wypełnienie przez uprawnioną do tego osobę druku „Niebieska Karta – A” w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. W sytuacji gdy osobisty kontakt z osobą jest niemożliwy, procedura może zostać wszczęta bez obecności tej osoby. Następnie w terminie określonym w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” druk „Niebieska Karta – A” zostaje przekazany do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Przewodniczący w określonym terminie ma obowiązek powołać grupę roboczą, w skład której wchodzi specjaliści pracujący z rodziną, oraz nawiązać kontakt osobno z osobą wskazaną jako ta, co do której istnieje podejrzenie, że doświadcza przemocy w rodzinie, i z osobą, wobec której zachodzi podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie. W trakcie trwania procedury realizowany jest plan pomocy, którego skuteczność jest nadzorowana podczas posiedzeń grupy roboczej – jej członkowie wraz ze stronami spotykają się co około trzy miesią-

¹² Tamże.

ce i omawiają aktualną sytuację osoby. Pomiędzy posiedzeniami grupy roboczej specjaliści udzielają osobom wsparcia w realizacji planu oraz sprawdzają poziom bezpieczeństwa członków rodziny¹³.

Interdyscyplinarna współpraca członków grupy roboczej ma na celu zintensyfikowanie działań wszystkich służb na rzecz poprawy sytuacji osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, a w konsekwencji na jej przerwaniu. W tym miejscu przedstawiona zostanie rola poszczególnych specjalistów w trakcie trwania procedury „Niebieskie Karty”¹⁴.

Rola pracownika socjalnego w procedurze „Niebieskie Karty”

Pracownik socjalny ma obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty” w przypadku, gdy tylko powźmie informację o uzasadnionym podejrzeniu występowania przemocy w rodzinie. Biorąc pod uwagę wszystkich specjalistów współpracujących w ramach procedury „Niebieskie Karty”, rola pracownika socjalnego jest najbardziej znacząca. Dokonuje on diagnozy sytuacji i potrzeb osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. Jego zadaniem jest też przekazanie danych teleadresowych do miejsc, w których osoba dorosła bądź dziecko mogą uzyskać wsparcie i pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie (pomoc psychologiczna, prawna, socjalna bądź pedagogiczna), a także poinformować osobę, że może podjąć dalsze działania mające na celu poprawę jej sytuacji. Jeśli zachodzi potrzeba skorzystania z pomocy medycznej z uwagi na stan zdrowia, pracownik socjalny organizuje takie wsparcie. Pracownik socjalny może też zapewnić schronienie, na przykład w całodobowym ośrodku, który świadczy pomoc osobom doświadczającym przemocy w rodzinie¹⁵.

Pracownik socjalny podejmuje też współpracę z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie. Jego głównym zadaniem

¹³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku, par. 2–9.

¹⁴ E. Bazyluk, M. Kulka, *Rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty”. Komentarz. Niebieska Linia – ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie*, [on-line:] <http://www.niebieskalinia.info/index.php/zadania-sluzb/59-rozporzadzenie-w-sprawie-procedury-niebieskie-karty-komentarz> – 20.03.2022.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku, par. 11.

jest poinformowanie osoby o konsekwencjach stosowania przemocy w rodzinie, a także o tym, że może skorzystać ze specjalistycznego wsparcia i podjąć próbę zniwelowania przyczyny agresywnego zachowania bądź podjąć pracę w obszarze konstruktywnego radzenia sobie z negatywnymi emocjami (leczenie lub terapia adekwatne do problemów, możliwość udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc w rodzinie)¹⁶.

Pracownik socjalny ma za zadanie monitorować sytuację bezpieczeństwa rodziny. Jeżeli w rodzinie są dzieci, ale nie są one stronami w procedurze, to zadaniem pracownika jest również rozeznanie ich sytuacji bezpieczeństwa poprzez dokonanie diagnozy i sporządzenie analizy czynników ryzyka występowania przemocy względem małoletnich. W sytuacji gdy zostanie zdiagnozowana przemoc względem małoletnich, pracownik socjalny ma obowiązek podjąć działania mające na celu zatrzymanie przemocy w rodzinie i zapewnienie bezpieczeństwa małoletnim¹⁷.

Rola przedstawiciela Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w procedurze „Niebieskie Karty”

Przedstawiciel Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, podobnie jak pracownik socjalny, ma obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty” w sytuacji podejrzenia występowania przemocy w rodzinie, ponadto udziela informacji na temat praw i uprawnień osoby doświadczającej przemocy w rodzinie oraz może podjąć działania interwencyjne mające na celu umożliwienie osobie skorzystania z pomocy medycznej. Przeprowadza również rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze z osobami, wobec których zachodzi prawdopodobieństwo, że stosują przemoc w rodzinie. Informuje też osobę na temat możliwości skorzystania ze specjalistycznego wsparcia¹⁸.

W ramach procedury „Niebieskie Karty” przedstawiciele Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podejmują działania, których celem jest diagnoza osoby uzależnionej od alkoholu (przez biegłych sądowych spe-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, par. 11–12.

cialistów) oraz ewentualne zobowiązanie do podjęcia terapii uzależnień. W sytuacji gdy zgłoszona do komisji osoba nie podejmuje współpracy bądź nie wywiązuje się z ustaleń z przedstawicielem, zostaje wysłany wniosek do Sądu o zobowiązanie osoby do podjęcia leczenia uzależnień¹⁹.

Procedura Komisji, która może być prowadzona równoległe w trakcie trwania procedury „Niebieskie Karty”, może dotyczyć zarówno osoby doświadczającej przemocy, jak i stosującej przemoc. W tym miejscu należy wskazać, że rolą przedstawiciela Komisji w trakcie trwania procedury „Niebieskie Karty” jest udzielenie wsparcia osobie, która jest współuzależniona, wskazanie jej miejsc, w których może podjąć terapię dla osób współuzależnionych.

Rola przedstawiciela Policji w procedurze „Niebieskie Karty”

Przedstawiciel Policji ma szeroki zakres działania nie tylko w ramach procedury „Niebieskie Karty”, ale może również podejmować działania poza jej ramami.

Ma on obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty”, ale też udzielić niezbędnej pierwszej pomocy, pomocy medycznej, często działając w trybie interwencyjnym. Policja posiada również kompetencje do podjęcia koniecznych czynności mających na celu zapewnienie ochrony życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie²⁰. W trakcie trwającej procedury przedstawiciel Policji systematycznie monitoruje sytuację bezpieczeństwa rodziny, omawia fazy cyklu przemocy z osobą wskazaną w procedurze jako ta, co do której istnieje prawdopodobieństwo, że doświadcza przemocy w rodzinie²¹.

Przedstawiciel Policji, jeżeli istnieje taka możliwość, przeprowadza rozmowę na temat odpowiedzialności karnej z osobą, wobec której jest podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, informuje ją, że przestępstwo znęcania się

¹⁹ ANON, *Jak wygląda procedura zobowiązania osoby pijącej do leczenia odwykowego?*, [online:] https://sprawyspoleczne.krakow.pl/profilaktyka_uzaleznien/7160,artykul,jak_wyglada_procedura.html – 20.03.2022.

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku, par. 13.

²¹ Tamże.

jest ścigane z urzędu, ponadto zobowiązuje stronę do zachowywania się zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego²².

Ponadto, jeżeli sytuacja tego wymaga, na miejscu zdarzenia Policja może przeprowadzić czynności procesowe, mające na celu zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa²³.

W zależności od treści planu pomocy rodzinie przedstawiciel Policji powiadamia też sąd rodzinny o sytuacji małoletnich w rodzinie. Zgodnie z Wytycznymi nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zgodnie z paragrafem 12.1.: „W przypadku wystąpienia zagrożenia życia lub zdrowia osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, niezależnie od wszczęcia procedury Niebieskie Karty, policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie nakaz lub zakaz” opuszczenia wspólnie zamieszkiwanego lokalu²⁴. Przedstawiciel Policji ma obowiązek dopełnić wszelkich formalności związanych z wydaniem nakazu lub zakazu, następnie monitoruje sytuację bezpieczeństwa osoby, która doświadczyła przemocy w rodzinie²⁵.

Kolejnym z obszarów, który dotyczy przedstawiciela Policji w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jest prowadzenie postępowania przygotowawczego i sprawdzającego podczas postępowania karnego. Policja przyjmuje również zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa²⁶.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Wytyczne nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, par. 12.1. (Dz. Urz. 2020.63).

²⁵ Tamże.

²⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego, art. 297–299 (Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

Rola przedstawiciela ochrony zdrowia w procedurze „Niebieskie Karty”

Przedstawiciel ochrony zdrowia ma obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty” w sytuacji, gdy tylko istnieje podejrzenie, że jego pacjent doświadcza przemocy w rodzinie, oraz udziela informacji na temat możliwości uzyskania pomocy i wsparcia. Jest on również uprawniony do wystawienia zaświadczenia lekarskiego „o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie”²⁷, którego wystawienie jest regulowane Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie. Przedstawicielem ochrony zdrowia, który jest uprawniony do podjęcia działań, jest osoba, która wykonuje zawód medyczny, na przykład lekarz, pielęgniarka, ratownik medyczny, położna. Ponadto przedstawiciel ochrony zdrowia podejmuje pracę w grupie roboczej i może monitorować stan zdrowia osoby²⁸.

Rola przedstawiciela oświaty w procedurze „Niebieskie Karty”

Przedstawiciel oświaty ma wiele zadań we wsparciu ucznia doświadczającego przemocy w rodzinie oraz w prowadzeniu samej procedury „Niebieskie Karty”. Gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że uczeń bądź jego rodzic doświadcza przemocy w rodzinie, nauczyciel ma obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty”. Ma również obowiązek poinformować o prawach i uprawnieniach osobę doświadczającą przemocy w rodzinie, wskazać, gdzie dorosła osoba może skorzystać ze specjalistycznej pomocy prawnej i psychologicznej, a w sytuacji gdy dziecko doświadcza przemocy w rodzinie, informuje rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego, lub osobę „najbliższą o możliwościach skorzystania z pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodzinie, w tym o formach pomocy dzieciom, które są świadczone przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie”²⁹.

²⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku, par. 14.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, par. 11, 15.

W trakcie procedury „Niebieskie Karty” rola pedagoga szkolnego i nauczyciela jest określana podczas ustalania planu pomocy w czasie posiedzeń grup roboczych. Najczęściej pedagog ma za zadanie wspierać ucznia i współpracować z innymi instytucjami świadczącymi wsparcie na rzecz rodziny. Nauczyciel może organizować uczniowi doświadczającemu przemocy w rodzinie zajęcia pozalekcyjne, wprowadzić go w koła zainteresowań lub dodatkowe zajęcia, które są organizowane przez szkołę. Takie działania mają na celu zmniejszenie czasu, kiedy dziecko przebywa w środowisku, które mu zagraża, oraz umożliwienie wygospodarowania czasu rodzicom na podjęcie terapii lub adekwatnych do ich sytuacji oddziaływań.

Zadaniem przedstawiciela oświaty jest również monitorowanie sytuacji małoletniego na terenie placówki oraz wdrażanie działań adekwatnych do sytuacji małoletniego.

Przedstawiciel oświaty posiada również kompetencje do reprezentowania małoletniego w trakcie trwania procedury, w przypadku gdy nie można wskazać innej osoby najbliższej w myśl rozumienia przepisów prawa.

3. Realizacja procedury „Niebieskie Karty” w trakcie pandemii

Pandemia koronawirusa wymusiła zmianę organizacji życia całego społeczeństwa. Z uwagi na zagrożenie epidemiologiczne w 2020 roku prawodawca wprowadził wiele ograniczeń, nakazów i zakazów. Przepisy prawa dotyczyły życia społecznego oraz instytucjonalnego, na przykład organizacji pracy urzędów i instytucji³⁰. W tym czasie wątpliwość zaczęła budzić organizacja prac grup roboczych i sposób realizacji procedury „Niebieskie Karty”, ponieważ jej celem jest diagnoza przemocy w rodzinie i jej zapobieganie. Z jednej strony bezpośredni kontakt z osobą doznającą przemocy wpływa na zapewnienie jej poczucia bezpieczeństwa. Bezpośredni kontakt z osobą, jej reakcje i sposób wypowiedzi mają wpływ na jakość udzielanej pomocy oraz umożliwiają sprawne podjęcie działań interwencyjnych. Z drugiej strony braki kadrowe w poszczególnych instytucjach znacząco uniemożliwiały bieżące realizowanie

³⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 roku w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii.

obowiązków. Faktem jest, że gdyby całkowicie zaprzestano realizować procedurę „Niebieskie Karty”, to w przyszłości spowodowałoby to spiętrzenie procedur³¹. Zgodnie z przepisami prawa wszelkie działania w ramach procedury „Niebieskie Karty” (nawiązywanie kontaktu, monitorowanie sytuacji bezpieczeństwa czy też organizacja posiedzeń grup roboczych) winna się odbywać w bezpośrednim kontakcie ze stronami³².

Na początku pandemii Covid-19 Grzegorz Wrona wskazał na podstawie prawną do podejmowania działań w trakcie pandemii, epidemii czy też stanów nadzwyczajnych, w świetle której: „Członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych”³³. Wskazał, że prowadzenie procedury „Niebieskie Karty” winno być takie samo, jak w przypadku podejmowania innych obowiązków służbowych. W sytuacjach, kiedy pracodawca wprowadzi zmiany w organizacji pracy w danym Ośrodku Pomocy Społecznej, dotyczą one także udziału w oddziaływaniach w ramach procedury „Niebieskie Karty”. Autor ten podkreślił, że nie ma możliwości zawieszenia prowadzenia procedury „Niebieskie Karty”, ale podlega ona tym samym ograniczeniom, co wykonywanie innych czynności zawodowych wynikających z obowiązków służbowych³⁴.

Wobec powyższego dopuszczalne stało się wykonywanie wszelkich czynności, które wynikają z Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Nie-

³¹ G. Wrona, *Procedura „Niebieskie Karty” w czasie pandemii /epidemii / stanów nadzwyczajnych*, [on-line:] <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/inne/procedura-niebieskie-karty-w-czasie-pandemii-epidemii-stanow-nadzwyczajnych> – 20.03.2022. Por. ANON, *Instrukcja sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty” dla pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2., opracowane przez „Niebieska Linia” – ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie*, [on-line:] <http://www.niebieskalinia.info/index.php/strona-glowna/2-uncategorised/697-instrukcja-sposobu-organizacji-zi-i-gr-w-zwiazku-z-epidemia-sars-cov-2> – 20.03.2022.

³² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku..., par. 3–5.

³³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu..., art. 9a, ust. 13.

³⁴ G. Wrona, *Procedura „Niebieskie Karty”...* Por. ANON, *Instrukcja sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych...*

bieska Karta” w formie zdalnej, z wykorzystaniem środków komunikacji zdalnej (telefonu, komputera itd.). W trakcie podejmowania czynności wobec osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, należy się upewnić, czy osoba jest bezpieczna oraz czy może swobodnie rozmawiać i współpracować z osobami uprawnionymi do podejmowania działań w formie zdalnej w ramach procedury. W sytuacji braku możliwości podjęcia działań w formie zdalnej działania były podejmowane osobiście³⁵.

Prowadzenie procedury „Niebieskie Karty” zakłada realizację planu pomocy. Grzegorz Wrona wskazał, że wszelkie działania w ramach planu pomocy winny odbywać się na zasadach, które obowiązują w danej jednostce, dlatego też konsultacje psychologiczne, prawne, pedagogiczne, rodzinne itd. mogły odbywać się w formie zdalnej, na przykład w formie połączenia telefonicznego czy też on-line. Biorąc pod uwagę brak możliwości swobodnego kontaktu telefonicznego u osób, które muszą przez cały czas przebywać w domu, konsultacje były odkładane w czasie. Ważne, aby osoba doznająca przemocy w rodzinie otrzymała informację, że może skorzystać z konsultacji telefonicznej³⁶.

Dla osób doznających przemocy w rodzinie szczególnie trudny jest nakaz ograniczenia przemieszczania się oraz zalecenie przebywania w miejscu zamieszkania. Dlatego też szczególnie istotne było trzeźwe spojrzenie służb na sytuację osoby doznającej przemocy w rodzinie oraz udzielenie jej ochrony. Prawo karne nie zostało zmienione, osoby stosujące przemoc w rodzinie nadal podlegają odpowiedzialności karnej. W trakcie nasilających się fal pandemii pracownicy, którzy podejmowali bezpośredni kontakt z klientem mieli obowiązek zachować reżim sanitarny.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono przemoc w rodzinie jako sytuację kryzysową. Interdyscyplinarnym narzędziem służącym do przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest procedura „Niebieskie Karty”, której prowadzenie zostało utrudnione w trakcie pandemii koronawirusa. Z jednej strony epidemia unie-

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

możliwała bezpośredni kontakt z osobami w kryzysie, a z drugiej rodziła konieczność odłożenia działań pomocowych w czasie w celu zachowania pełnego reżimu sanitarnego. Klient będący w kryzysie, jak również doświadczający przemocy w rodzinie wymaga udzielenia mu konkretnej pomocy, często w najprostszycich sprawach, na przykład w wypełnieniu dokumentów, towarzyszenia podczas składania zeznań czy w trakcie korzystania ze specjalistycznego wsparcia. Trudno udzielać specjalistycznego wsparcia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie przez telefon. Praca z rodziną, w której występuje przemoc, wymaga interdyscyplinarnej współpracy i częstego monitoringu bezpieczeństwa.

Bibliografia

Publikacje ciągłe

- Badura-Madej W., *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej. Poradnik dla pracowników socjalnych*, Katowice 1999.
- Basak A.M., *Ofiary przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny”, Vol. 3, 2013, nr 1, s. 77–92.
- Oliwa-Ciesielska M., *Przemoc w rodzinie doświadczonej kryzysem*, „Teologia i Moralność”, Vol. 7, 2012, nr 1(11), s. 47–62.
- Sarzała K., *Narodziny interwencji kryzysowej*, „Niebieska Linia”, 2006, nr 1.
- Witkowska-Paleń A. (red.), *Przemoc w rodzinie. Pomoc, interwencja, wsparcie społeczne*, Tychy 2016.

Netografia

- ANON, *Instrukcja sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty” dla pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2., opracowane przez „Niebieska Linia” – ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie*, [on-line:] <http://www.niebieska.info/index.php/strona-glowna/2-uncategorised/697-instrukcja-sposobu-organizacji-zi-i-gr-w-zwiazku-z-epidemia-sars-cov-2>.
- ANON, *Jak wygląda procedura zobowiązania osoby pijącej do leczenia odwykowego?*, [on-line:] https://sprawypoleczne.krakow.pl/profilaktyka_uzaleznien/7160,artykul,jak_wyglada_procedura.html.
- Bazyluk E., Kulka M., *Rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty”. Komentarz*, *Niebieska Linia – ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie*, [on-line:] <http://www.niebieska.info/index.php/zadania-sluzb/59-rozporzadzenie-w-sprawie-procedury-niebieskie-karty-komentarz>.
- Lawson M., Piel M.H., Simon M., *Krzywdzenie dzieci podczas pandemii COVID-19 – wpływ utraty pracy przez rodziców na przemoc psychiczną i fizyczną wobec dzieci*, [on-line:] <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/download/806/655>.
- Prajsner M., *Rodzina dysfunkcyjna. Dziecko w rodzinie alkoholowej*, [on-line:] chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fwww.sh188399.website.pl%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F11%2Frodzina_dysfunkcyjna.pdf&clen=80521&chunk=true.

Sarzała K., *Interwencja kryzysowa w przypadkach przemocy w rodzinie*, [on-line:] chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fbrenk.pl%2Fmaterialy%2Fsystemy_opieki%2FK_Sarzala_interwencja_kryzysowa.pdf&cflen=114366&chunk=true.

WHO, COVID-19 and Violence Against Women What the Health Sector/System Can do, Violence Against Women Remains a Major Global Public Health and Women's Health Threat During Emergencies, [on-line:] <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.who.int%2Freproductivehealth%2Fpublications%2Femergencies%2FCOVID-19-VAW-full-text.pdf&cflen=476345&chunk=true>.

Wrona G., *Procedura „Niebieskie Karty” w czasie pandemii /epidemii / stanów nadzwyczajnych*, [on-line:] <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/inne/procedura-niebieskie-karty-w-czasie-pandemii-epidemii-stanow-nadzwyczajnych>.

Źródła prawne

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r., nr 209, poz. 1245).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 roku w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r., poz. 566).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555).

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r., nr 64, poz. 593).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2005 r., nr 180, poz. 1493, Dz.U. z 2009 r., nr 206, poz. 1589, Dz.U. z 2010 r., nr 28, poz. 146, nr 125, poz. 842, Dz.U. z 2011 r., nr 149, poz. 887).

Ustawa z dnia 2 marca 2020 roku o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r., poz. 374).

Wytyczne nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, par. 12.1. (Dz.Urz. 2020.63).